DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-52

# ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СУДОВІЙ ЕКСПЕРТИЗІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

**Савчук Олена Юріївна**
*завідувач лабораторії почеркознавчих*
*та технічних досліджень документів,*
*Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз*
*Міністерства юстиції України*
*м. Львів, Україна*

Кілька років тому питання використання штучного інтелекту у судово-експертній діяльності розглядалося переважно в теорії та сприймалося як один з потенційно перспективних напрямків розвитку. Сьогодні питання його практичного застосування набуло реальних форм, адже на практиці використовуються технології комп'ютерного розпізнавання зображень, текстів, голосу, виявлення фактів цифрової обробки значних масивів інформації тощо. Враховуючи це, вже ніхто не ставить питання, чи можна буде використовувати штучний інтелект при проведенні судових експертиз та експертних досліджень. Відповідь на це питання є однозначною і позитивною. Виникає тільки питання щодо меж, умов та правових підстав його застосування.

Відповідно до змісту ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза ґрунтується на спеціальних знаннях, а одним із її завдань є забезпечення правосуддя незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою з максимальним використанням досягнень науки і техніки [1]. В щоденній роботі фахівці різних експертних спеціальностей активно використовують досягнення науки і техніки, тому технології штучного інтелекту також можуть розглядатися як один із сучасних інструментів розвитку експертної діяльності.

Можливості застосування штучного інтелекту у судовій експертизі насамперед пов'язані із максимально швидкою обробкою великих масивів інформації та виявлення закономірностей, які складно встановити традиційним шляхом, наприклад, шляхом звичайного візуального аналізу. Під час дослідження документів алгоритми можуть використовуватися для аналізу зображень, виявлення ознак цифрової обробки, порівняння фрагментів документів, аналізу текстів та ін. У судовій портретній експертизі можна проводити автоматизований аналіз антропометричних та інших ознак; у фоноскопічній експертизі йдеться про обробку та порівняння характеристик мовлення; у

комп'ютерно-технічній– про пошук та систематизацію інформації у великих масивах цифрових даних.

Особливе значення штучний інтелект може мати у тих видах експертних досліджень, де аналізується велика кількість однотипної інформації. Судовий експерт може мати обмежені можливості щодо одночасної обробки великих масивів даних, тоді як алгоритм здатний здійснювати таку обробку за хвилини. Це ніяким чином не означає, що комп'ютер є більш компетентним, ніж експерт. Перевага полягає лише в тому, що алгоритм може виконувати технічно складну або тривалу в часі частину роботи. Він звільняє експерта від значної кількості механічних завдань, надаючи йому час і можливість зосередитися на оцінці отриманих результатів, тобто, власне прийти до висновку та відповісти на поставлені питання.

Однозначно не може йти мова про штучний інтелект як про «замінник» фахівця; його варто розглядати тільки як допоміжний інструмент в роботі атестованого судового експерта. Висновок як інтелектуальний підсумок наукового дослідження та висновок експерта як документ повинні залишатися результатом професійної діяльності особи, яка володіє відповідними спеціальними знаннями, обізнана із відповідними методами роботи та методиками, має навики використання інструментів та технологій, усвідомлює можливості та обмеження використаного алгоритму, здатна обґрунтувати отриманий результат.

Розуміти це важливо і з професійної експертної, і з правової точки зору. Висновок експерта відповідно до чинного процесуального законодавства є одним із джерел доказів, тому спосіб його отримання повинен відповідати вимогам щодо належності, допустимості, достовірності та можливості перевірки доказової інформації. Якщо дослідження (або навіть певна його частина) здійснюється за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, може виникнути питання, яким чином можна перевірити застосування цього алгоритму і його результати.

І тут виникає серйозний ризик, який в літературі називають проблемою або ефектом «чорної скриньки». ШІ базується на складних математичних моделях, логіка яких не завжди є очевидною для звичайного користувача. У судово-експертній діяльності недопустимо, щоб висновок експерта був незрозумілим і необгрунтованим, а сам судовий експерт не міг пояснити, як дійшов до певного результату. Відомо, що сумніви в обгрунтованості висновку можуть бути підставою для призначення повторної експертизи. Так висновок експерта може не бути визнаний як доказ і втратити свою процесуальну допустимість.

З цим ефектом безпосередньо пов'язана проблема відтворюваності. У «традиційному» експертному дослідженні експерт вказує застосовану методику, описує послідовність дослідження, зазначає використані

прилади та отримані результати. Виходячи з цієї логіки, при використанні ШІ треба було б додатково фіксувати який програмний засіб застосовано, його версію, вихідні дані та інші параметри, які могли вплинули на результат. Але навіть наявність цієї інформації не виключає, що при повторному дослідженні інший або навіть той самий агент ШІ не прийде до іншого результату.

Важливою є також якість тих даних, на яких навчалася система, бо від них залежить отриманий результат. Алгоритм може демонструвати високу точність роботи з даними, подібними до тих, на яких він навчався. Натомість якщо досліджуваний об'єкт буде мати інші характеристики, вірогідність помилкового висновку зростає в рази. Це не так страшно при розв'язуванні шкільної задачі, але для судової експертизи це може мати серйозні наслідки. Адже йдеться про те, що на підставі неправильного висновку може бути постановлено неправильне рішення, притягнуто до відповідальності невинну особу, встановлено неіснуючий юридичний факт тощо, а все це безпосередньо впливає на людину, захист її прав та свобод.

Оскільки європейські країни раніше за нас стикнулися з усіма вищевказаними проблемами, то і певні спроби їх подолання були ними запропоновані трохи раніше. Так, Регламент Європейського Союзу 2024/1689, відомий як Artificial Intelligence Act [2], відносить окремі системи штучного інтелекту, що застосовуються у правоохоронній діяльності та можуть впливати на оцінку доказів, до високо ризикових. Цей документ виходить з того, що у сферах, дотичних до прав та свобод людини, особливого значення набувають надійність, прозорість, точність та наявність дієвого контролю.

При цьому європейське законодавство не передбачає абсолютної заборони на використання штучного інтелекту у сфері правосудді. Більше того, сучасні технології можуть використовуватися у професійній діяльності, проте остаточне прийняття рішення, що має чи може мати юридичне значення, залишається за людиною. Саме такий принцип закріплений у підході ЄС до використання штучного інтелекту в сфері правосуддя.

Штучний інтелект не повинен розглядатися як альтернатива судовому експерту. Його основне призначення у цій сфері полягає у розширенні можливостей людини, яка володіє спеціальними знаннями. Саме поєднання професійного досвіду експерта та можливостей сучасних технологій може забезпечити підвищення ефективності, точності та об'єктивності судово-експертних досліджень. Водночас чим більш значущим є вплив алгоритму на результат експертизи, тим вищими повинні бути вимоги до його наукової обґрунтованості, прозорості, перевірюваності та контролю з боку людини. За таких умов використання штучного інтелекту може стати одним із

важливих напрямів модернізації судової експертизи та розвитку правової системи України.

**Література:**

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. https://zakon.rada.gov.ua/go/4038-12 (дата звернення: 10.09.2026).
2. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) / https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689 дата звернення: 10.09.2026).
3. Kaplan J. Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know. New York : Oxford University Press, 2016.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-53

## ПРАВОВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Сапарова Анастасія Олександрівна**
*кандидат юридичних наук, доцент,*
*доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,*
*Державний торговельно-економічний університет*
*м. Київ, Україна*

Європейська інтеграція України зумовлює якісно новий етап трансформації національної правової системи. Якщо традиційно правові запозичення розглядалися переважно як один із механізмів розвитку права, то сучасні інтеграційні процеси перетворюють їх на важливий інструмент системного наближення українського законодавства до права Європейського Союзу.

Важливим етапом у цьому процесі стало набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 1 вересня 2017 р. Угода визначила широке коло напрямів політичної асоціації та економічної інтеграції, а також передбачила наближення законодавства України до права ЄС у визначених сферах [1]. Сьогодні цей процес набув нового змісту у зв'язку з офіційним початком переговорів щодо вступу України до ЄС 25 червня 2024 р. та завершенням скринінгу переговорних розділів у вересні 2025 р. [2].